

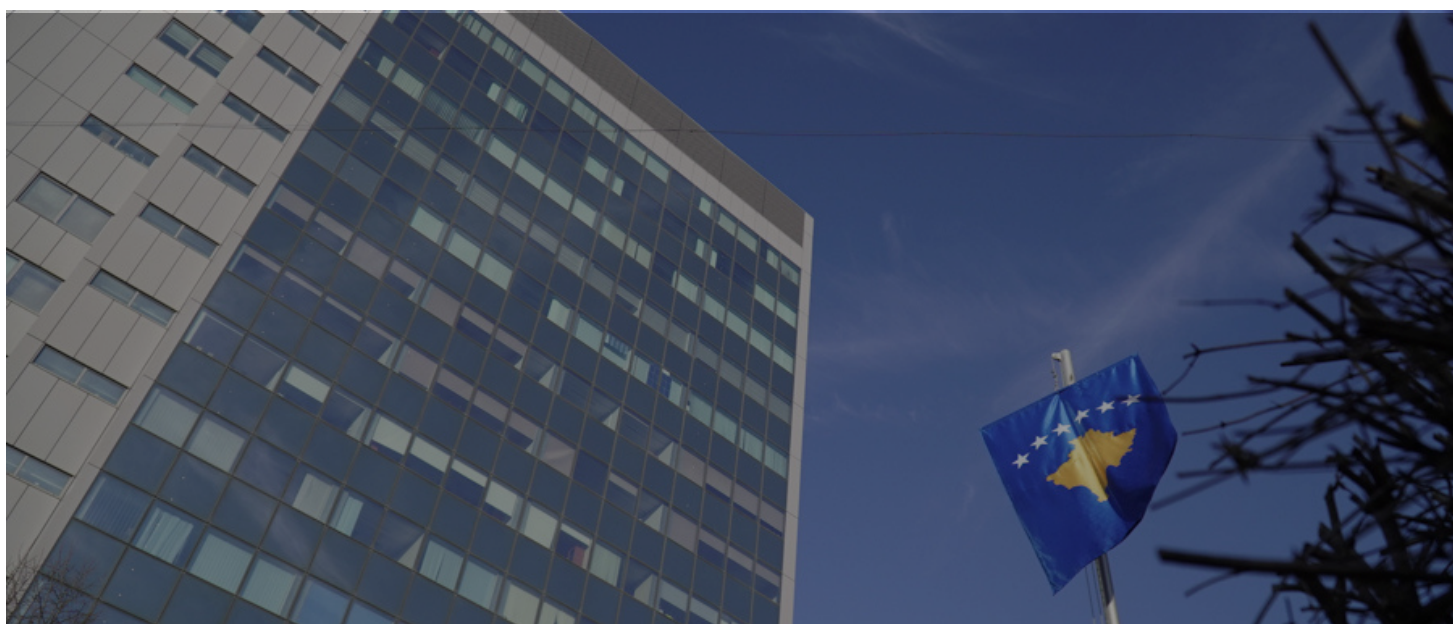
AKTUELNE DRŽAVNE INICIJATIVE SUOČAVANJA S PROŠLOŠĆU

Fond za humanitarno pravo Kosovo, u okviru svog višegodišnjeg rada na polju tranzicione pravde, između ostalog, ima za cilj da proprati aktuelne državne inicijative, koje se odnose na suočavanje sa prošlošću i tranzicionu pravdu. Stoga će u ovom biltenu ukratko biti reči o inicijativama koje su u poslednje vreme preduzele državne institucije u pogledu postupanja sa prošlošću i toka njihovog delovanja do danas.

Među ovim inicijativama su:

- Institut za zločine počinjene tokom rata na Kosovu;
- Komisija za istinu i pomirenje;
- Nacionalna strategija tranzicione pravde;
- Državna komisija za istraživanje, registraciju/popis, procenu i dokumentovanje objekata kulturno-istorijske baštine uništenih tokom rata 1998-1999;
- Zakon o nestalim licima;
- Memorijal za decu poginulu tokom rata na Kosovu 1998-1999;
- Muzej za dokumentovanje i predstavljanje zločina bivše Jugoslavije i Srbije nad Albancima na Kosovu.

INSTITUT ZA ZLOČINE POČINJENE TOKOM RATA NA KOSOVU

Očekuje se da će puštanje u funkciju Instituta za zločine počinjene tokom rata na Kosovu doprineti oblasti dokumentovanja, očuvanja kolektivnog sećanja i obrazovanja budućih generacija o prošlosti. Inicijativu za osnivanje ovakvog instituta pokrenulo je Ministarstvo pravde, pošto je sličan mehanizam koji je bio aktivan u prošlosti, odlukom Vlade Kosova prestao da obavlja svoju delatnost 2018. godine, kao rezultat nemogućnosti da ispuni misiju zbog koje je i osnovan.

U cilju puštanja u funkciju ovog Instituta i suočavanja sa prošlošću, Ministarstvo pravde je rešenjem od 13. maja 2020. godine, formiralo Radni tim za izradu analize o osnivanju Instituta za istraživanje zločina počinjenih tokom rata na Kosovu. Ovaj tim činili su predstavnici različitih odeljenja Ministarstva pravde, predstavnici Ministarstva kulture, omladine i sporta, Ministarstva obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija, Fakulteta istorije i prava, kao i predstavnici građanskog društva i spoljni stručnjaci.

Kao rezultat rada radnog tima, izrađen je Konceptni dokument o uspostavljanju mehanizma za dokumentovanje zločina počinjenih tokom rata na Kosovu. U ovom Konceptnom dokumentu identifikovani su uzroci koji su uticali na nedostatak dokumentovanja zločina počinjenih tokom poslednjeg rata na Kosovu. Predlaže se i uspostavljanje mehanizma kojim bi se prikupljali, proveravali, sistematizovali, obrađivali i objavljivali podaci o teškim povredama ljudskih prava, ratnim zločinima i zločinima protiv čovečnosti. Ovaj Konceptni dokument, nakon procesa javnih konsultacija, predstavljen je na sastanku Vlade 10. novembra 2021. godine, u kom slučaju ga je usvojio Kabinet Vlade.

Prema sugestijama datim u Konceptnom dokumentu, formirana je Radna grupa za izradu Nacrta zakona o Institutu za zločine počinjene tokom rata na Kosovu. Ovaj Nacrt zakona je objavljen na platformi za javne konsultacije i nakon ovog procesa prenet je Vladi na razmatranje, u kom slučaju je usvojen na 96. sastanku Vlade Republike Kosovo 14. septembra 2022. Potom je prosleđen Skupštini Kosova na glasanje, a na plenarnoj sednici održanoj 7. oktobra 2022. godine, nakon prvog razmatranja Predloga zakona o Institutu za zločine počinjene tokom rata na Kosovu, Skupština Kosova je donela odluku da usvoji u načelu Predlog zakona. Ovom odlukom 4 odbora su zadužena da preispitaju Predlog zakona i da podnesu svoj izveštaj sa preporukama.

Predlog zakona o Institutu za zločine počinjene tokom rata na Kosovu, usvojen je na sednici održanoj u Skupštini Kosova 13. jula 2023. godine, na drugom čitanju, nakon što je za njega glasao 61 poslanik Skupštine Kosova.

KOMISIJA ZA ISTINU I POMIRENJE

Inicijativa za formiranje Komisije za istinu i pomirenje pokrenuta je sa ciljem dokumentovanja i utvrđivanja činjenica o kršenjima ljudskih prava koja su se desila u nedavnoj prošlosti, vraćanja dostojanstva žrtvama i preživelim i doprinosa društvenoj transformaciji radi prevazilaženja posledica nastalih kao rezultat povreda i zloupotreba kao i sprečavanja njihovog ponavljanja. Dana 13. decembra 2017. godine tadašnji predsednik Hašim Tači, kao pokretač ove inicijative, osnovao je Pripremni tim za Komisiju za istinu i pomirenje.

Pripremni tim je usvojio Poslovnik i održao javne konsultacije o osnivanju Komisije za istinu i pomirenje, koje su dovele do izrade i objavljivanja Normativnog akta o Komisiji za istinu i pomirenje. Ovaj normativni akt je bio predmet javnih konsultacija od 28. januara 2020. do 15. jula 2020. godine.

Nakon podizanja optužnice od strane Specijalizovanog tužilaštva protiv bivšeg predsednika Tačija i opoziva njegovog mandata, nisu preduzeti nikakvi drugi koraci u vezi sa formiranjem Komisije. Prema rečima šefa Odseka za tranzicionu pravdu Ministarstva pravde, Bakija Svirce, koji ujedno i predsedava radnom grupom za izradu Nacionalne strategije tranzicione pravde Kosova, ideja Komisije za istinu i pomirenje je deo strategije i nije napuštena.

NACIONALNA STRATEGIJA TRANZICIONE PRAVDE

Kosovo, kao postkonfliktna država, od kraja rata, nije uspelo da pripremi sveobuhvatnu Strategiju tranzicione pravde, koja bi se usredsredila na žrtve i društvenu koheziju. U nedostatku takve strategije, dosadašnji mehanizmi i inicijative za suočavanje sa prošlošću nisu imali odgovarajuću interakciju jedni sa drugima. 2012. godine postojala je inicijativa da se kroz međuministarsku grupu pripremi Strategija tranzicione pravde, ali je kao takva propala.

Sada postoji inicijativa Ministarstva pravde, koje je odlukom od 26. jula 2021. godine formiralo Radnu grupu za izradu Nacionalne strategije tranzicione pravde. Sastavni deo ove radne grupe su predstavnici relevantnih javnih institucija, akademskih institucija i građanskog društva. Tokom izrade nacrtu strateškog dokumenta održano je ukupno 30 sastanaka, od čega 22 sa većinskom zajednicom i 8 sa manjinskim zajednicama. Prikupljeni podaci i preporuke proizašli iz njih su pomogli u izradi ciljeva strategije i akcionog plana.

Dosadašnja Nacionalna strategija tranzicione pravde predstavlja dokument „koji je izrađen u nameri da se uspostavi sveobuhvatan okvir za procesuiranje masovnih kršenja ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava koji služi ostvarivanju prava žrtava i izgradnji mirne budućnosti“. 14 Sadašnji nacrt sadrži strateške ciljeve u svakom stubu tranzicione pravde, odnosno pronalaženje istine, krivično pravosuđe, reparacije i institucionalne reforme, koje su takođe državne obaveze u Republici Kosovo.

Nakon organizovanja zatvorenih konsultacija, Nacrt dokumenta Strategije postavljen je na platformu za javne konsultacije u periodu od 15. maja do 2. juna 2023. godine. Dana 26. juna, Ministarstvo pravde, pod rukovodstvom ministarke Albulene Haxhiu i sa učesnicima iz uže radne grupe, organizovalo je jednodnevnu radionicu u cilju razmatranja svih komentara primljenih preko platforme za javne konsultacije.

Do objavljivanja ovog biltena, Nacionalna strategija tranzicione pravde nije privedena kraju.

DRŽAVNA KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE, REGISTRACIJU/POPIS, PROCENU I DOKUMENTOVANJE OBJEKATA KULTURNO-ISTORIJSKE BAŠTINE UNIŠTENIH TOKOM RATA 1998-1999.

Državna komisija za istraživanje, registraciju/popis, procenu i dokumentovanje objekata kulturno-istorijske baštine uništenih tokom rata 1998-1999. osnovana je odlukom Vlade Kosova 14. jula 2021. Svrha ovog mehanizma je istraživanje, prikupljanje i izvođenje svih relevantnih dokaza iz javnih i nejavnih arhiva, kako bi se u potpunosti obavio zadatak istraživanja, registracije, popisa, procene i dokumentovanja kulturno-istorijskih objekata uništenih tokom rata 1998-1999. godine.

Ova Komisija će sačiniti konačan izveštaj zajedno sa procenom štete i/ili istorijskog, kulturnog, društvenog i duhovnog značaja uništenih objekata, kao i njihovih približnih finansijskih troškova, jer će u skladu sa međunarodnim standardima istovremeno biti sastavljen i zahtev za odštetu.

Dana 26. januara 2022. godine, odlukom Vlade, izmenjena je i dopunjena odluka od 14. jula 2021. godine o osnivanju Državne komisije za istraživanje i dokumentovanje objekata kulturno-istorijske baštine uništenih tokom rata 1998. i 1999. godine. Dopunom ove odluke neki članovi su izmenjeni, a neki dodati u okviru ove Komisije.

Ministar kulture, omladine i sporta Hajrulla Çeku, je krajem 2022. godine u izjavi medijima izjavio da je u okviru rada ove Komisije sačinjen preliminarni izveštaj i da objekti koji su već sadržani u bazi podataka a koje je Srbija uništila broje preko 1300 i osvrnuo se na veoma veliki broj dokumenata pored 1247 etnografskih i arheoloških artefakata koji se i dalje nalaze u Srbiji. Ovaj izveštaj je dostavljen premijeru, ali po oceni Komisije, izveštaj još ne može da bude javan, zbog diskrecije koja se mora ispoštovati.

Nakon što je FHPK stupio u kontakt sa predsedavajućom Komisije – Gjejlane Hoxha, ona je pojasnila da je „ova Komisija u periodu septembar 2021 – mart 2023. godine obavila intenzivan rad na identifikovanju, dokumentovanju i proceni štete“. Prema njenim rečima, izjava ministra kulture, omladine i sporta, Hajrulla Çeku iz decembra 2022. godine se odnosila na preliminarni izveštaj o jednom delu građevinskog kulturnog nasleđa. Dok je „Komisija marta 2023. godine sačinila Kompleksni izveštaj sa podacima o šteti, koji obuhvata i pokretno kulturno nasleđe... a što se tiče procene štete, pored ostalih aspekata kolateralnih gubitaka, predstavljena je i preliminarna novčana vrednost, s obzirom na odgovornost za sanaciju oštećenog kulturnog nasleđa... Na kraju izveštaja su date preporuke za dalje postupanje... Navedeni izveštaj je sa opsežnom pratećom dokumentacijom predat Vladi Republike Kosovo“.

ZAKON O NESTALIM LICIMA

Zakon o nestalim licima je izrađen u cilju zaštite prava i interesa nestalih lica, a posebno članova njihovih porodica koje imaju pravo da znaju sudbinu nestalih lica, nestalih u periodu od 1. januara 1998 - 31. decembra 2000. godine, kao posledica rata na Kosovu 1998-1999.

Zbog nezadovoljstva članova porodica nestalih, a nakon kontinuiranih zahteva, smatrano je za shodnim preduzeti korake na dopuni/izmeni Zakona o nestalim licima. Shodno tome, nakon konsultacija održanih 04. juna 2018. godine, odlukom Vlade imenovan je Pripremni tim za izradu Konceptnog dokumenta o nestalim licima. Ovaj Konceptni dokument je usvojen na sastanku Vlade Republike Kosovo, 18. juna 2019. a Vlada je takođe usvojila odluku formiranja Komisije za izradu Nacrta zakona o izmeni i dopuni Zakona o nestalim licima. Rad ove komisije karakteriše slab intenzitet i praćen je brojnim kritikama interesnih grupa.

Konceptni dokument o nestalim licima naglašava da zakon koji je na snazi „ne zadovoljava u potpunosti potrebe i ne rešava u potpunosti zabrinutosti članova porodica ove kategorije. Štaviše, neke zakonske odredbe su dovele do neravnopravnog postupanja među različitim kategorijama koje su proizašle iz rata, što je rezultiralo zabrinutošću i nezadovoljstvom članova porodice“.

Zbog kašnjenja u postupku za dopunu/izmenu ovog zakona, Vladina komisija za nestala lica (VKNL) je 11. marta 2020. godine podnela zahtev Ministarstvu pravde, u kome je zatražila ponovno pokretanje ovog predmeta, koje je usled određenih političkih okolnosti stagniralo. Godinu dana kasnije, tačnije 15. septembra 2021. godine, održan je prvi sastanak radne grupe za izradu i finalizaciju Nacrta zakona o izmeni i dopuni Zakona o nestalim licima.

Na sastanku Odbora za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica, žrtve seksualnog nasilja i peticije u Skupštini Kosova 31. maja 2023. godine, pored članova ovog Odbora, učestvovali su i drugi učesnici, među kojima Andin Hoti, vođa VKNL, Kushtrim Gara kao šef jedinice VKNL. Na ovom sastanku se razgovaralo upravo o nacrtu zakona, a Andin Hoti je najavio da su zapravo veoma blizu finalizacije ovog nacrta zakona, ali da je posao odužen jer nije postignut dogovor da se uključe zahtevi članova porodica nestalih lica u ovaj nacrt zakona.

Sa druge strane, Kushtrim Gara je rekao da je radna grupa za ovaj nacrt zakona aktivna i da je pitanje nedelja kada će se naći u Skupštini, jer zahtevi porodica nestalih podrazumevaju još dva zakona koja su trenutno na snazi. On je rekao da će ovaj nacrt zakona biti podnet u skupštinsku proceduru do 30. novembra 2023. godine, koji je u Zakonodavnom programu Vlade određen kao krajnji rok za podnošenje predloga zakona o nestalim licima u proceduru.

MEMORIJAL ZA DECU STRADALU TOKOM RATA NA KOSOVU 1998-1999

Na sastanku Vlade Kosova održanom juna 2022. godine doneta je odluka o osnivanju Ministarske komisije za podizanje memorijala za decu stradalu tokom rata na Kosovu 1998- 1999. godine, koju će predvoditi premijer Kosova a članovi će biti ministar pravde, ministar životne sredine, ministar finansija i ministar kulture.

Na sastancima koje je ova Komisija održala, 13. oktobra 2022. godine, formirana je Radna grupa na čijem je čelu za predsedavajuću izabrana Saranda Bogujevci. Dva meseca kasnije, tačnije 13. decembra 2022. godine, donet je Akcioni plan za izgradnju Memorijala, koji je izradila Radna grupa.

Ministarstvo kulture, omladine i sporta je januara 2023. godine raspisalo javni poziv namenjen nevladinim organizacijama za realizaciju projekta „Konsultacije sa preživelim i porodicama dece stradale tokom rata na Kosovu 1998-1999“. Ovim pozivom, organizacije registrovane kao nevladine organizacije pozvane su da prijave svoje predloge projekata kojima će se baviti i ispuniti ciljeve projekta, kako bi konsultovali preživjele i porodice dece stradale tokom rata 1998 - 1999.

16. marta 2023. godine, između MKOS i Univerziteta u Prištini potpisan je Memorandum o saradnji za konsultacije i izradu narativa o podizanju memorijala u znak pošte prema deci koja su ubijena i nestala tokom rata na Kosovu 1998-1999. U okviru ove saradnje, Filozofski fakultet je 25. marta 2023. godine raspisao poziv za studente sa ciljem konsultovanja preživelih i porodica dece stradale i nestale tokom rata, kao i dokumentovanja njihovih priča. 33 Nakon izrade narativnog dokumenta, Filozofski fakultet će raspisati međunarodni konkurs za projekat Dečjeg memorijala. Izgradnja ovog Memorijala ima za cilj da oda poštu i uzdigne sećanje na decu koja su ubijena i nestala tokom rata.

Na Međunarodni dan deteta, 1. juna 2023. godine, premijer Republike Kosovo Albin Kurti sastao se sa rektorom Univerziteta u Prištini, Qerimom Qerimijem, kao i sa osobljem i studentima angažovanim na projektu Memorijala posvećenog deci ubijenoj tokom rata na Kosovu 1998 - 1999. Na ovom sastanku se razgovaralo o početku faze konsultacija i izradi narativnog dokumenta o memorijalu za decu ubijenu i nestalu tokom rata na Kosovu. Kako bi uključila porodice stradale dece u proces konsultacija, Vlada Republike Kosovo, je otvorila telefonsku liniju i elektronsku poštu na koji se mogu kontaktirati timovi koji će obići porodice žrtava.

MUZEJ ZA DOKUMENTOVANJE I PREDSTAVLJANJE ZLOČINA BIVŠE JUGOSLAVIJE I SRBIJE NAD ALBANCIMA NA KOSOVU

Muzej za dokumentovanje i predstavljanje zločina bivše Jugoslavije i Srbije nad Albancima na Kosovu je inicijativa Ministarstva kulture, omladine i sporta – MKOS, u okviru Vlade Republike Kosovo. Kabinet Vlade je na 145. sastanku Vlade, tačnije 7. juna 2023. godine, osnovao Radnu grupu za izradu Konceptnog dokumenta za osnivanje Muzeja za dokumentovanje i predstavljanje zločina bivše Jugoslavije i Srbije nad Albancima na Kosovu.

Ova Radna grupa ima zadatak da istraži i sastavi koncept na kojem će Muzej biti zasnovan za dokumentovanje i predstavljanje zločina bivše Jugoslavije i Srbije nad Albancima na Kosovu. Radnu grupu čine predstavnici centralnih i javnih institucija, kao što su predstavnici Kabineta premijera, Skupštine Republike Kosovo, Predsedništva Republike Kosovo, MKOS, Akademije nauka i umetnosti Kosova, Univerzitet u Prištini, javne institucije, udruženja proizašla iz rata, kao i predstavnici građanskog društva. Mandat ove radne grupe prestaje usvajanjem Koncepta koji će ista izraditi.

Ministarstvo kulture, omladine i sporta pozvalo je 7. avgusta 2023. godine organizacije građanskog društva (OGD) da predlože odgovarajuće kandidate u sastav Radne grupe, koji će takođe doprineti osmišljavanju koncepta ovog Muzeja. MKOS smatra da je uključivanje OGD ključno za sveobuhvatan pristup ovom procesu.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Nakon analize svih aktuelnih državnih inicijativa u vezi sa suočavanjem s prošlošću, FHPK je zaključio da je poslednjih godina značajno povećana volja za suočavanjem sa prošlošću, kroz različite inicijative i mehanizme, što predstavlja značajan porast u pozitivnom smislu.

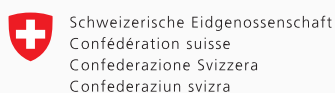
Međutim, sve ove inicijative preduzimaju politički i vladini akteri, bez prethodnih konsultacija sa stranama zainteresovanim za ovaj proces, a to stvara opasnost da se gašenjem političke i partijske volje i ove inicijative kao takve ugase.

S druge strane, uočen je nedostatak javne transparentnosti u pogledu odvijanja i funkcionisanja ovih inicijativa, što onemogućava tačno i blagovremeno informisanje građana.

Stoga se preporučuje povećanje transparentnosti formiranih inicijativa/mehanizama za suočavanje s prošlošću. Istovremeno, preporučuje se da organizacije čija je misija suočavanje sa prošlošću budu više uključene u procesima koji se odnose na suočavanju sa prošlošću.

Izradu ove publikacije finansijski je podržalo Savezno ministarstvo spoljnih poslova Švajcarske kroz projekat „Unapređenje procesa pomirenja kroz inkluzivan i holistički pristup suočavanju sa prošlošću na Kosovu“ i organizacija „Nacionalna zadužbina za demokratiju“ projektom pod nazivom „Promovisanje dijaloga i istorijskog razumevanja“.

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Fonda za humanitarno pravo Kosovo i ni na koji način ne odražava stavove Saveznog ministarstva spoljnih poslova Švajcarske i Nacionalne zadužbine za demokratiju (NED).

Federal Department of Foreign Affairs FDFA

